

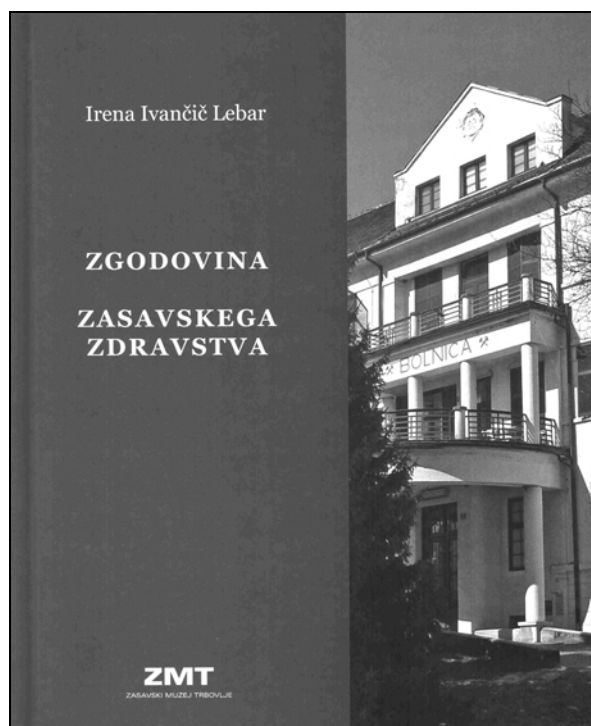

Irena Ivančič Lebar: Zgodovina zasavskega zdravstva. Trbovlje : Zasavski muzej, 2008, 245 strani.

Zgodovina zasavskega zdravstva predstavlja v slovenskem zgodovinopisju prijetno presenečenje, saj se je raziskovanja zdravstvene tematike tokrat po pravih zgodovinopisja lotila zgodovinarka. Raziskovalno področje zgodovine zdravstva oz. zdravstvenih ustanov in poklicev lahko v slovenski historiografiji še vedno označimo za nerazvito in zato zapostavljeno.

Delo vsebuje pregled razvoja zdravstva v Zasavju, na območju torej, kjer se je konec 19. in v začetku 20. stoletja zgodila intenzivna industrializacija – rudniki premoga in spremljajoča industrija so v Revirje privabili s trebuhom za kruhom na tisoče ljudi. Podobno dogajanje lahko v slovenskem prostoru najdemo še v koroški Mežiški dolini. Čeprav so družine rudarjev in delavstva živele v zelo slabih bivanjskih razmerah in v času gospodarske krize še posebej trpele, pa so po drugi strani imele v primerjavi z ostalimi deprivilegiranimi skupinami prebivalstva zdaleč najboljšo zdravstveno oskrbo. Tako v Zasavju kot tudi v Mežiški dolini (in drugih industrijskih okoljih) so namreč za zdravstveno oskrbo rudarjev, delavcev in njihovih družin skrbele bratovske skladnice. Slednje niso najemale le zdravnikov in ustanovljale ambulant, temveč so imele celo svoje bolnišnice. Takšni bolnišnici sta delovali tako v Trbovljah kot tudi v Črni na Koroškem. Pa tokrat ostanimo v Zasavju. Čeprav knjiga vsebuje tudi dragocene uvode in splošna dognanja glede zdravstvenih razmer na Slovenskem v različnih zgodovinskih obdobjih vse do danes, pa je njena največja vrednost predvsem v množici na videz drobnih podatkov o organizaciji posameznih zasavskih zdravstvenih ustanov, lokalni statistiki, o konkretnih ljudeh, zdravnikih, medicinskih sestrah in babicah, ki so sooblikovali in razvijali začetke javnega zdravstva v tem delu Slovenije. Javno zdravstvo, kot ga poznamo danes, ima namreč kar nekaj močnih korenin prav v zdravstvenih ustanovah bratovskih skladnic.

Bogato bero podatkov je avtorici uspelo iztrgati pozabi predvsem s pomočjo arhivskih fondov Zgodovinskega arhiva Celje, Arhiva Republike Slovenije, Zasavskega muzeja v Trbovljah, Splošne bolnišnice Trbovlje, sodobnega časopisja, statističnih virov, zdravstvene zakonodaje in za polpretekli čas tudi z ustnim, spominskim pričevanjem. Med navajanjem literature pogrešamo temeljna dela o zgodovini industrializacije in še posebej premogovništva in bratovskih skladnic zgodovinarja Jožeta Šorna in pa najnovejša dognanja Andreja Studna o zgodovini alkoholizma na Slovenskem.

Poglavja, ki si kronološko sledijo in so bogato opremljena s slikovnim gradivom, obravnavajo tako splošna dogajanja kot tudi konkretne razmere v Zasavju. Iz prvega poglavja, ki zajema čas do prve svetovne vojne, bi izpostavila demografske in zdravstvene podatke Göthove topografije iz leta 1811, opise nalezljivih boleznih, kot so tifus, kolera, trahom, griza in nalezljivih otroških boleznih, kot so ošpice in norice. Avtorica ustanavljanje zdravstvenih komisij v drugi polovici 19. stoletja pripisuje še živemu strahu pred kugo, vendar pa se je pri preučevanju epidemij kolere na Kranjskem – "kuge" 19. stoletja – izkazalo, da so prav epidemije kolere prisilile tako deželne kot tudi občinske oblasti v organizacijo sprva začasnih, vsaj od šestdesetih let 19. stoletja dalje pa stalnih zdravstvenih komisij. Bratovske skladnice so v Zasavju ustanovili vsi lastniki rudnikov, kasneje jih je prevzela Trboveljska premogokopna družba. Sprva manjše bolnice bratovskih skladnic so bile urejene tako v Zagorju in Hrastniku kot tudi v Trbovljah, kjer je v letih 1876–1877 bratovska skladnica zgradila novo, večjo bolnico. Zelo pomembni so bili sanitarni ukrepi, ki so poleg skrbi za neoporečno pitno vodo oz. gradnje vodovodov zajemali tudi postopno urejanje kanalizacije.

Naslednje poglavje obravnava čas med obema svetovnima vojnama, ko se je splošno zdravstveno stanje ljudi izboljševalo zaradi povečanega bolniškega skrbstva, izboljšane bolniške nege, boja proti nalezljivim boleznim, urejanjem življenjskih razmer in skrbi za zdravo telo. Uveljavljalo se je mnenje, da morajo biti pridobitve medicine dostopne vsem ljudem ne glede na socialno poreklo. Ker so se zdrav-

niki vedno bolj zavedali, da je ljudsko zdravje odvisno od zdravja posameznika, se je javno zdravstveno delo vedno bolj širilo. Ustanavljali so higienske in medicinsko-socialne ustanove. Za to obdobje je značilen boj proti nalezljivim boleznim; proti tuberkulozi z ustanavljanjem protituberkuloznih dispanzerjev in proti škrlatinki s cepljenjem. V Zasavju so razsajale griža, tifus, škrlatinka in tuberkuloza oz. t. i. socialna bolezen. Prav tako je bila vseprisotna problematika alkoholizma. Ker je po prvi svetovni vojni število rojstev močno upadlo, je postala zaščita mater in dojenčkov prednostna naloga državnih, banovinskih, občinskih zdravstvenih in socialnih ustanov. Posvetovalnice za matere so bile ustanovljene v Trbovljah in Hrastniku in so poleg patronažne službe materam razdeljevale mleko, ribje olje, otroško mazilo in prašek ter perilo. Povečala se je tudi skrb za zdravo odraščanje otrok; šolskega zdravnika so imeli v Trbovljah. V tem času sta Rdeči križ in Kolo jugoslovanskih sester poleti pošiljala otroke na morje in letovišča po vsej Sloveniji; sprva le slabo hranjene in v telesnem razvoju zaostale otroke, kasneje predvsem otroke iz socialno ogroženih družin. Za slednje so med šolskim letom skrbele tudi šolske kuhinje in zavetišča.

Čas druge svetovne vojne je opisan v tretjem poglavju. Zdravniki, ki so ostali v svojih prejšnjih službah, so večinoma pomagali partizanskemu gibanju, nekateri so sami odšli v partizane, drugi so jim pomagali s sanitetnim materialom. Nekaj zdravstvenega osebja je bilo izseljenega, nekaj so jih odpeljali v taborišča. V Zasavje so nemški okupatorji pripeljali tudi svoje zdravnike, bolnico bratovske skladišnice v Trbovljah pa spremenili v splošno bolnico, kjer se je med vojno število bolnikov povečalo za 100%. Za partizanske ranjence so poskušale skrbeti majhne in skrite partizanske bolnice.

Predzadnje poglavje obravnava obdobje od konca druge svetovne vojne do leta 1991. Značilnost tega obdobja je, da so bili zdravstvene in socialne varnosti deležni vsi državljani. Vse zdravstvene ustanove so postale državne, zdravniki in ostalo zdravstveno osebje se je šolalo v državnih šolah. Napredek v izgradnji mreže zdravstvenih domov, patronažne službe na terenu in pediatrije je bil velikanski. Delež žensk, ki so rojevale v porodnišnicah, je močno prevladal nad številom tistih, ki so rojevale doma. V tem času se je začela množična uporaba antibiotikov, obvezno cepljenje proti otroški paralizi (od 1962 dalje) je to bolezen iztrebilo. Zaradi višjega življenjskega standarda ljudi in spremenjenega načina življenja so glavni vzrok obolenosti in umrljivosti postale kronične bolezni. Nova zdravila in dosežki v medicini so močno prispevali k podaljšanju življenjske dobe. Sistematična cepljenja proti otroškim nalezljivim boleznim so večino skoraj izkoreninila oz. jih močno omilila. Tudi v Zasavju se je zgodil občuten napredek v razvoju zdravstvenih

ustanov, kot so zdravstveni domovi v Trbovljah, Hrastniku in Zagorju, bolnice v Trbovljah in še posebej na področju zdravstvenega varstva otrok in mater; razvile so se otroške posvetovalnice, ambulate in dispanzerji, prav tako je otroški oddelek dobila tudi trboveljska bolnica. Pri tem je bilo še posebej dragoceno ozaveščanje mater o pravilni negi otrok, osebni higieni in pravilni prehrani.

Zadnji del knjige opisuje čas po letu 1991, obdobje tranzicije iz socialistične v (spet) kapitalistično ureditev družbe. Sprememba družbenega sistema je močno vplivala tudi na organizacijo zdravstva, saj je bila znova uvedena zasebna zdravniška praksa in sistem množičnega (v praksi nereguliranega) podeljevanja koncesij, ki je ponekod povzročil že skorajšnji razpad dosedanjih temeljev primarnega zdravstva – zdravstvenih domov. Problematika preoblikovanja organizacije zdravstva, kot smo jo poznali, je še vedno prvorazredna politična tema, za resno oceno stanja pa zgodovinarji seveda potrebujemo neko večjo časovno distanco.

Avtorica je omenjenim poglavjem dodala še krajša teksta o temah, ki so v Zasavju aktualne vedno znova; vpliv onesnaženega okolja na zdravje in problematiki domov za starejše in krvodajalstva.

Študija o zgodovini zdravstva v Zasavju potrjuje že znano dejstvo, da zgodovine zdravstva ni moč raziskovati izolirano, temveč vedno v kontekstu zgodovinskega obdobja; na razvoj zdravstva so tako v različnih zgodovinskih obdobjih kot tudi danes, poleg posameznih naprednih in izjemnih zdravnikov ter zdravstvenega osebja, vedno najbolj odločilno vplivale prav politično-gospodarske razmere.

Katarina Keber

Janez Vajkard Valvasor in Krško (ur. Alenka Černelič Krošelj). Krško : Valvasorjev raziskovalni center, 2008, 160 strani.

V septembru 2008 je Valvasorjev raziskovalni center v Krškem (v nadaljevanju: Valvasorjev center) kot 5. publikacijo zbirke KmestuK izdal zbornik z obetavnim naslovom Janez Vajkard Valvasor in Krško. S tem zbornikom je bilo dodanih kar nekaj dodatnih kamenčkov v mozaik vedenja o slavnem polihistorju in njegovi družini.

Uvodoma prof. ddr. Janez Usenik v prispevku z naslovom 'Valvasorjev raziskovalni center Krško' obrazloži razloge za ustanovitev Valvasorjevega centra, ki je nastal pred osmimi leti z geslom 'raziskovanje – izobraževanje – aplikacija', kar je pravzaprav namen vsakega pomembnejšega raziskovalnega centra. Valvasorjev center je tesno povezan s